

televizyonun kapsayamadıkları

GİRİŞ

TRT Kurumu ilk televizyon yayını- nı antene verdiğiinden buyana altı yıldan uzun bir süre geçmiştir. Başlangıçta uzunca bir süre yayınlar deneme yayınları olarak sürdürülmüş ve yayın alanı sadece Ankara ve yöresini kapsamıştır. Normal yayınlara geçilmesinden sonra, 1972 yılı başından itibaren TV şebekesi gelişmeye başlamış ve 1973 yılı başında 8 verici istasyonu işletmeye girmiştir. 1973 yılı ortalarından başlayarak günümüze kadar gelen süreyi ise bir "TV patlaması" evresi olarak tanımlamak yanlış olmaz. 0 noktaya kadar dört yıldan uzun bir süre içerisinde 8 istasyon işletmeye açılmışken patlamayı izleyen bir buçuk yıl içinde tam 24 istasyon devreye girmiştir.

Açılan her yeni istasyonla TV yayınlarının ulaştığı o bölgeyi bir "kurtarılmış bölge" ilan etmenin heyecanıyla demeçler veren TRT yöneticilerinin yapmayı asla ihmal etmedikleri "kapsanan alan-kapsanan nüfus" hesaplarının gösterdiğinin ötesinde, bu genişleme olarak nitelenebilir mi?

Yukardaki soruya verilecek karşılığın kesin ve doğru bir yargı niteliğinde olabilmesi için TRT kurumunun teknik yapısının planlama-yatırım-işletme-araştırma-imalat-eğitim bütünselliği içerisinde ele alınarak nesnel ve ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekir.

Bu yazının, amaç ve kapsamı itibarı ile, böylesine bir yargıya varmak gibi bir iddiası yoktur. TRT kurumunun görünürdeki ve uygulamadaki politikasının tek programlı bir TV yayınına yurt düzeyine yaymak olduğu gerçeğinden hareketle, son senelerdeki genişlemenin en belirgin bir şekilde TV vericileri ağının işletmesi ile ilgili sorunlara yansıtacağı, bu sorunla-

rın ele alınış ve çözümlenmiş biçimlerinin incelenmesi ile de büyümenin ne derece sağlıklı olduğu konusunda geçerli bir fikir edinileceği düşünülmüştür. Bu yaklaşım, incelemede yukarıda sayılan öğeler arasından işletmeye (TV vericilerinin işletmesine) ağırlık vermek tercihini zorunlu kılmaktadır.

İŞLETME ÖRGÜTÜ

TV vericilerinin işletmesini yükümlenmiş olan örgüt, TRT Kurumu Genel Müdür Teknik Yardımcılığına bağlı Vericiler Dairesi Başkanlığı'dır. Bu örgütün TV vericilerinin işletmesi ile ilgili bölümleri ise iki ana kategoride toplanmıştır.

- TV Vericileri İşletme ve Bakım Müdürlüğü* (TVİBM)
- Bölge Müdürlükleri

Mevcut mevzuat açısından, yani kuramsal olarak TVİBM'nün bütün teknik konularda beyin rolünü oynaması, Bölge Müdürlüklerinin ise 'beyin' tarafından saptanan esaslar çerçevesinde işleri yürütmesi düşünülmüştür. Ancak TVİBM bugüne kadar gerek eleman, gerekse başka olanaklar bakımından kuruluşunu tamamlamamış ve yakın zamanlara kadar TV ile ilgili yazıların havale edildiği bir masa olmaktan öteye gidememiştir. Bu durumda Bölge Müdürlükleri işi bütün yönleriyle yükümlenmek zorunda kalmışlardır. Ancak Bölge Müdürlükleri de böylesine bir işlev düşünülerek örgütlenmiş olmadıklarından pratikte bir çok zorluklarla karşılaşmış ve işletmenin yeni bir örgütlenmeye gitmesi bugünlerde en çok üzerinde durulan konu haline gelmiştir.

İŞLETMENİN İŞLERLİĞİ

İrili ufaklı 32 istasyonla yurt sathına yayılan TV ağının işletmeyi ne denli ağır bir yük altına soktuğu açıktır. Ancak, bu istasyonların büyük çoğunluğunun son iki yıl içinde açıldığı, buna karşılık işletmenin hâlâ örgütlenememiş durumda olduğu hatırlanırsa, aslında bu yükün kişilerin sırtında olduğu ve işletmenin, zorunlu olarak, "yumurta kapıya geldikçe" bulunan yüzeysel çözümlerle yürütüldüğü kolayca tahmin edilebilir. Buna rağmen konuya biraz daha ayrıntılı bakmak aydınlatıcı olacaktır. İşletmenin temel görevini yayını kesintisiz ve kaliteli bir biçimde sürdürmek olduğuna göre, tip ve markalarına göre eldeki sistemlerin "bakım-ölçü-ayar"larının genel standartlara ve her sistemin özelliğine uygun olarak yapılmasının gereği tartışma götürmez. Oysa bugüne kadar bu konuda kalıcı hiçbir çalışma yapılmamıştır, ve genellikle uygulamadaki tek ölçüt ekrandaki resim, hoparlördeki ses ve sistemlerin üzerindeki ölçü aletlerinden okunan kontrol ölçüleridir.

İşletmelerin işlerliğinin araştırılmasında mutlaka irdelenmesi gereken bir ikinci faktör ise verimlilik ve bu faktörün zaman içerisinde alınan sonuçların istatistiksel olarak değerlendirilip, işletme ilkelerinin bu değerlendirmelerin ışığında sürekli eleştirilmesi sonucu, artırılması esastır. TV vericileri işletmesinde örneklersek, yedek malzeme aktivitesinin denetimi, arıza türlerinin zamana göre değerlendirilmesi, ö-

* Buradaki "işletme ve bakım" deyimi ile yazıdaki "işletme" deyimi arasında fark vardır. Yazıda "işletme" sözcüğü bakım, ölçü, ayar, arıza, çalıştırma ile ilgili teknik ve idari bütün hususları kapsar şekilde kullanılmaktadır. Söz konusu müdürlüğe verilen addaki "işletme" sözcüğü ise kuruluş ve görevle ilgili mevzuattaki kullanılışı bakımından daha çok "çalıştırma" anlamında ele alınmaktadır.

TRT GENEL MÜDÜRÜ İSMAİL CEM RADYO VE TV'DEKİ GELİŞMEYİ AÇIKLADI

"Kurum son 12 ayda İki kat gelişmiştir. Yılı sonu hesaplarına göre bu gelişmeyi rakamlarla şöyle açıklamak mümkündür.

1974 Ocak ayında 60 bin km² lik bir alana TV yayını yapılırken, bu yayın alanı Aralık 1974'de 140 bin km²'yi kapsamış , büyüme oranı % 233'ü bulmuştur. Bu artış sonucu televizyon yayın alanındaki nüfus da % 54 artarak, yılbaşındaki 11 milyondan, yıl sonunda yaklaşık 17 milyona ulaşmıştır. 1975'in ilk aylarında bu rakkamın 20 milyona varması beklenmektedir.

1974 başında 5 gün ve 20 saat kadar olan haftalık televizyon yayın süresi % 250 oranında bir artış göstererek, 1974 sonbaharında 50 saat dolaylarına varmıştır. Bu yayın bütünü içinde haber programları (ortalama ve yaklaşık olarak) 3 saatten 7 saate, eğlence, spor, müzik yayınları 10 saatten 20 saate, kültür ve eğitim yayınları ise 7 saatten 23 saate çıkarılmıştır.

(Ekonomi Politika, 28 Aralık 1974)

nemli aktif devre elemanlarının (güç lambaları gibi) verimlilik araştırmaları vb. hep istatistiksel yöntemlerle ele alınması gereken konulardır ve herhalde kabul edilir ki, en az ekranda resim olup olmaması kadar işletmenin işler olup olmadığını belirler. TRT kurumundaki uygulamada ise böyle bir işleyişin olmadığını söylemek, olanın, o da çağdaş bir gereksinme sonucu değil de,, radyo işletmeciliğinin getirdiği bir alışkanlık olarak, ne hazırlayanın, ne de transit-imza atanın nereye-neden gittiğini bilmediği, klasik bir rapor trafiğinden ibaret olduğunu belirtmek, sanırız ki yeni bir bilgi vermek olmayacaktır.

Burada, bir de "işletmenin insancılığını" konusuna değinmek istiyoruz. İşletmede, buraya kadar değindiğimiz, ölçü yapılması, verimlilik gibi noktalardan çok daha fazla unutulmuş bir konu vardır, tek deyişle "insan faktörü" diyebiliriz buna. Gerçekten de uzun radyo tecrübesinin sonucu şimdiye kadar değindiğimiz konulara kavram olarak yatkın olan işletme, yerleşme merkezlerine ve yere yakın olan radyo verici tesislerinin işletilmesinden edindiği tecrübeden, dağ başlarına kurulan TV istasyonlarının işletilmesinde yararlanamamış ve bu konuda (hem bir deyim olarak, hem de yalın sözlük anlamında) yaya kalmıştır... Konuyu biraz daha açabilmek için sorunu "çalışma düzeni" , "iş güvenliği"

"iş güvenliği" , "moral unsur" ve "ücretler" olarak ele alalım:

Dağ tipi TV istasyonlarında çalışma düzeni "uzun süreli nöbet" şeklinde tanımlanabilir. Özellikle kış aylarında ulaşım zorluğundan dolayı nöbet süreleri 10-15 gün bula-bilmektedir. Mevcut mevzuat ise bu tür bir çalışma düzeniyle kesinlikle bağdaşmamakta ve bu yüzden dağ başlarında tüm özgürlüklerinden yoksun zaman zaman fırtına yüzünden bina dışına bile çıkamadan nöbet tutan görevlilerin gerçekte çalıştıkları süreleri mevzuatla bağdaşır kılmak için bu sürelerden "uyku saatleri", "istirahat saatleri", "yemek saatleri" düşmek gibi haksız ve kanunen tartışılabilir uygulamalara gidilmektedir.

"iş güvenliği" ise -tek kelimeyle- yoktur. Görevliler nöbet süreleri boyunca başlarının çaresine bakmakla yükümlüdürler. Bu konuda asgari ihtiyaçlar olan tel örgü, silah ve en önemlisi dış dünya ile haberleşme olanağı gibi hususlarda yapılan istekler TRT yöneticilerinin her konuda pek de göstermedikleri bir tutumluluk sonucu, kar yağdığında tümünden kâr altında kalıp kaybolan güdük tel örgülerden başka bir sonuç vermemiştir.

"Moral unsur" ise uzun sürelerle insanlardan ve her türlü imkandan uzakta görev yapanlar için çok önemli bir işletme faktörü olarak düşünülmesi gerekirken, söz konusu istasyonlar en basit günlük ihtiyaçları karşılayacak (mutfak-ban-

yo gibi) olanaklardan bile yoksun olarak açılırlar.

Ve nihayet, bu gerçekten zor koşullar altında görev yapan kişiler ne gibi bir ücretle "taltif" edilirler? Bu istasyonlarda çalışanlara normal maaş, tazminat ve fazla çalışma (gerçekte yapılan çalışmanın tamamının karşılığı olmamakla birlikte) ücretlerinin dışında diğer personele oranla bir mahrumiyet zammı öngörülmüştür. Fikir olarak yerinde bir şey olmasına rağmen bu zamlardan personelin büyük çoğunluğu faydalanamaz; kimisi genç olduğu için (!), kimisi ise bir türlü çıkarılmayan kadrolara alınmadıkları, asli görevli olamadıkları için. Çektirilen somut mahrumiyete karşın TRT yöneticilerinin çektiği soyut mahcûbiyetin ifadesi olsa gerektir bu ödenemiyen, soyut zammın (buna "mahcubiyet zammı" diyebiliriz), büyük çoğunluğa ödenemeyeceği biline biline, "tantana" ile ilan edilmesidir.

Evet, değindiğimiz kadarıyla dahi insan faktörünün bütünüyle unutulduğu ve işletmenin "mevzuat cenderesi" içinde sıkışıp çaresiz kaldığı ortaya çıkmakta ve akıllara ister istemez şu soru gelmektedir: TRT yöneticileri yeni bir "adamsız çalıştırma" modeli mi geliştirmektedirler?...

SADECE İŞLETME Mİ?

"En başta konuya nasıl yaklaşıldığı açıklanmış olmakla birlikte, buraya kadar söylenenlere bakıp bütün yükü işletmenin sırtına yıkmak akla gelebilir. Ancak bu hatalı bir yorum olur; hatta konuya sadece bugün ortaya çıkmış olan durumu çözümleyip çözümleyememek açısından bakarsak işletmeyi takdir etmek gerekir. Gerçekten de bugünkü duruma bir kez düşüldükten sonra bu çemberin klasik bürokratik kalıplar çerçevesinde alınan tedbirlerle kırılmasını beklemek yerine, tüm olanaksızlıklara rağmen ekranları boş bırakmamak için didinen ve bu kadarında da bugüne kadar başarılı olan işletmeyi kutlamak gerekir. Ancak bu, "bugünkü duruma nasıl gelindi?" sorusuna cevap ararken işletmenin vebalini görmemek sonucunu getirmemelidir. Başlangıç-

ta uzunca bir süre oldukça rahat koşullar altında çalışan işletme, bu süreyi değerlendirerek yerine adeta kış uykusuna yatmayı tercih etmiştir. Oysa konuya sarılınsa idi, daha o günlerden var olup da bugünkü kadar büyümemiş olan sorunlara kalıcı çözümler istemek ve almak mümkün olabilir, hatta TRT'nin planlama ile ilgili üniteleri olumlu yönde etkilenerek en azından "insan unutkanlığı"nın önüne geçilebilirdi. Çünkü bütün fonksiyonları ile çalışan bir işletme, üretimi gerçekleştiren birim olarak sorunları özünden kavramak ve bunlara kalıcı çözümler istemek ve bu çözümlerin gerçekleşmesinde motor rolü oynamak yeteneğini içinde taşımaktadır, tşte TRT'de işletme bu hareketliliğe zamanında girmedığı için bugünkü keşmekeşin vebaline ortak olmuştur.

Bu ortaklığı saymazsak işletmenin büyük oranda işin planlama ve yatırım kısmı ile ilgili birimlerin kurbanı olduğu ortadadır. Gerçekten de planlamayı yapıp buna göre açılacak istasyonların yerini seçen ve ondan sonra her türlü tesisi ile istasyonları kurran birimin ekrana resmi çıkarıldığı an kuruluşu da tamamladığını kabul etmesi ve bina ve yan tesisler olarak işi tamamlamadan işletmeye devretmeyi neredeyse adet haline getirmiş olması işletmenin zaten zor olan koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır. Bu acelecilik özellikle yardımcı verici (yansıtıcı) diye adlandırılan istasyonların kuruluşunda göze çarpmaktadır. Yansıtıcıların teknik olarak sağlıklı bir şekilde çalışmasında en önemli öğeler olan alıştırılan alan şiddetinin standartların çok (örneğin 20 dB) altındaki değerlerde seyrettiği yerlere istasyon açılması, çok sayıda yansıtıcının zincir halinde birbirini beslemesi gibi ileri (!) teknik yöntemlerle sağa-sola yayın götürülmesi ve bu yanlışlarda ısrar edilmesi, işin basit bir acelecilikten öteye, kelimenin tam anlamıyla planlamanın rafa kaldırılması gibi bir durumun söz konusu olduğunu ve TV şebekesinin son senelerdeki genişlemesinde tercihlerin doğrudan doğruya genel müdürlüğün baskısı doğrultusunda yapıldığını ortaya koymaktadır.

Bu yorumu getiren örneklerin sıralanması sayfalar doldurabilir.

SONUÇ

TRT kurumundaki genişlemenin "ekran arkası"nın oldukça karışık olduğu ortadadır. Ayrıntılara inmeyen ve sorunlara işletmeye yansydıkları şekliyle bakan bu inceleme dahi genişlemenin sağlıklı bir gelişme olduğu konusunda ciddi kuşku duyulmasına yetmektedir. Gene burada yapılabildiği kadarıyla planlama ve yatırım hizmetlerine bir göz atmak da-

hi aynı kuşkuyu doğrulamaktadır. TRT Kurumunda bir Araştırma Müdürlüğü bulunduğunu ve bunca yıldan sonra bu müdürlüğün kendisine yer bulunamaması dolayısı ile laboratuvarının kapısına kilit asıp, yer arıyor gerekçesiyle aylardır bütün faaliyetini tatil edebilecek kadar işsiz olduğunu; uzun zamandan beri eksikliği duyulmasına rağmen halen teknik eğitim sorununu kalıcı ve kökten bir çözüme bağlamayı amaçlayan tek bir girişim bile yapılmadığını da hemen burada eklersek, duruma daha da açıklık getirmiş oluruz.

